LUNDS UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum

Anita Åkesson

Danska vägen 13, 226 39 Lund

046-2110123

gerdanita.akesson@bredband.net

KANDIDATUPPSATS

Författarskolan VT 2013

Vad formar en identitet?

Hur den påverkas av trender i samhället

Handledare: Claes-Göran Holmberg

Författarskolan

Innehåll

Inledning……...3

Metod och material……4

Handling – sammanfattning av……4

1. Ledengagemang ur tiden
2. Måste man vara fri för att vara lycklig?
3. Hur privat ledning blev global fibertråd
4. Att resa är att leva
5. Människans bästa vän och andra sällskapsdjur
6. Vad formar en identitet?

Analys av

Genre……6

Språk och stil……7

Litteratur……10

Inledning

Valet av innehåll till mitt bokprojekt infann sig osökt. Däremot var urvalet inte lika självklart även om utvecklingen inom *alla* ämnesområden jag behandlat varit osannolik.

Under den senare delen av min nästan fyrtioåriga karriär som reumatolog införlivades specialiteten med kroniskt trötthetssyndrom och fibromyalgi – mjukdelsreumatiska värktillstånd som avsevärt skiljde sig från klassisk reumatologi. Fibromyalgi drabbar företrädesvis kvinnor och karakteriseras av smärta kring muskelfästen, trötthet och sömnsvårigheter ofta i kombination med ångest och depression. I brist på objektiva fynd har tillståndet ifrågasatts som avgränsat sjukdomsbegrepp.

I slutet på 1990-talet ökade antalet sjukskrivningar snabbt och okontrollerat i Sverige. De nådde sin kulmen 2004. Samtidigt med ett stigande ohälsotal ökade antalet diffusa diagnoser. Det innebar att de drabbade presenterade symtom som läkare ofta hade svårt att härleda till ett bestämt sjukdomspanorama. Vid Hälsouniversitetet i Linköping utfördes 2003 en samhällsekonomisk analys som visade att reumatiska sjukdomar var en ekonomiskt krävande sjukdomsgrupp. Den kostade samhället drygt 36 miljarder kronor om året. Av dessa användes 14 procent till vård, läkemedel och rehabilitering medan 86 procent orsakades av produktionsbortfall på grund av sjukskrivning och sjukpension. Mjukdelsreumatiska värktillstånd – särskilt fibromyalgi – svarade för merparten av sjukskrivningarna.

Överföring av psykisk ohälsa till kroppsliga symtom är en av grundmekanismerna för att förkroppsliga och synliggöra själens vånda. I Den mörka kontinenten beskriver Karin Johannisson hur de symtom man väljer för att kommunicera sin sjukdomskänsla speglar det kulturella sammanhang man lever i – från hysteri och neurasteni vid det förra sekelskiftet till trötthet och fibromyalgi vid det senare. Enligt henne illustrerar kvinnosjukligheten sambanden mellan samhället, kroppen och jaget.

Medikalisering innebär att människors existentiella och samhälleliga problem får en medicinsk etikett. I USA har begreppet debatterats mer än i Sverige och definierats som en process där sociala och psykosociala problem beskrivs i medicinska termer och löses med medicinska åtgärder. Det väckte mitt intresse för samhällsförändringars eventuella inverkan på sjukligheten bland befolkningen. I tidskriften *Arthritis and Rheumatism* be-

traktar Frederick Wolfe symtomen vid fibromyalgi som svar på stress, depression och ekonomisk och social oro.

Metod och material

Sedan mitten på 2000-talet har jag relativt konsekvent studerat företeelser i samhället med hjälp av artiklar i Sydsvenska Dagbladet, Dagens Nyheter och sporadiskt Svenska Dagbladet. Ett antal av dessa har relaterat till nyutgivna böcker som berört aktuell kultur och som tillsammans med samhällsorienterade program i radio och TV kompletterat bilden av det moderna samhället. Förutom sjukvård har insamlandet av information berört familjekonstellation, kommunikation, resor och hanteringen av sällskapsdjur.

Handling i sammandrag

Bokens första kapitel som handlar om förändringar inom *sjukvården* – särskilt reumatologi – beskriver hur den sparsamma medicinska arsenalen och övriga hanteringen av kronisk ledgångsreumatism utvecklats från en ointressant, otacksam och tålamodsprövande uppgift till en mångfacetterad specialitet med tillgång till biologiska läkemedel som försvagar det aktiverade immunförsvaret. Avsnittet behandlar dessutom de nytillkomna diagnoserna fibromyalgi och kroniskt trötthetssyndrom och hur socioekonomiska och regionala faktorer som ersättningsnivåer och arbetsmarknad inverkat på ohälsan i välfärdssamhället Sverige.

Under det senaste seklet har kvinnans situation i Sverige förändrats mer än under de närmast föregående. Bokens andra kapitel skildrar därför särskilt *kvinnans situation* – från omyndig icke fullvärdig samhällsmedborgare till självständig individ med rätt att utbilda sig och förvärvsarbeta. Den tekniska utvecklingen inom läkarvetenskapen har dessutom ändrat biologin och gjort det möjligt för henne att skaffa barn på egen hand.

Bokens tredje kapitel handlar om den osannolika utvecklingen av *telefoni*. Jämfört med på 1940-talet har innehavet av telefoner ändrats från en fast telefon per tjugonde familj till minst en mobiltelefon per person. Vem hade då kunnat föreställa sig att det – i stället för vänta på att få ett rikssamtal kopplat av telefonist – femtio år senare skulle vara möj-

ligt att i real tid och oberoende av rum tala med familjemedlemmar på en annan kontinent. Lika oförutsägbart har mobiltelefonen förvandlats från en praktisk själlös tingest till en oumbärlig personlig accessoar försedd med pekskärm och laddad med GPS, kamera och internetuppkoppling.

I bokens fjärde kapitel beskrivs hur *resandet* krympt världen. Att förflytta sig 10 kilometer med häst för 100 år sedan tog cirka 1 timma. Idag tar det lika lång tid att förflytta sig 100 kilometer med bil eller tåg och 1000 kilometer med flyg. Under 1950-talet utvecklades det moderna charterresandet. Kriget hade medfört ett överskott på plan. Det gynnade den internationella turismen. Till resmål i södra Europa flögs resenärer i abonnerade plan till Marseille för vidare befordran med buss. På grund av mellanlandningar för att hämta upp passagerare och för att fylla på bränsle blev flygresorna långa. En resa från Stockholm till Marseille via Norrköping, Malmö, Hamburg och Frankfurt tog drygt 8 timmar. Turismen är idag en av de största industrierna i världen.

Den ökade förekomsten och ändrade hanteringen av *sällskapsdjur* – särskilt hundar – är beskrivet i kapitel fem. Människans bästa vän har blivit inte bara familjemedlem utan accessoar till den moderna storstadsmänniskan. I Paris betjänas hundar med Guccihalsband och Oh My Dog parfym av trestjärniga krögare och i London behandlas hundar på spa med klomålning och ansiktsmask.

Individen har många olika identiteter. För vissa barn har reformer under 1900-talet lett till att förbjuden aga ersatts av centralstimulerande läkemedel. Internets sociala laboratorium har format identiteter – i cyberrymden förekommer personer som skapat sig själva. Ändrade familjeförhållanden har gett upphov till att Sverige har flest ensamhushåll i världen. All inclusive turism tillfredsställer alla krav på hedonism även det designklädda sällskapsdjurets. Enligt Christopher Lasch i The Culture of Narcissism präglas nutidens narcissistiska kultur av terapimentalitet och konsumtion – med fokusering på hedonism och bekräftelse. I det sista ofärdiga kapitlet har jag för avsikt att analysera om och hur förändringar i samhället påverkat *nutidsmänniskans identitet.*

Analys av prosastil

Genre

Avsikten med mitt projekt är att kapitel 1-6 tillsammans skall bilda en essä i bokform. Deras minsta gemensamma nämnare är samhällsförändringar. Skrivningen är varken vetenskap eller konst och till skillnad från andra genreformer saknar texten i varje kapitel tydlig början, mittpunkt och slut. Den kan liknas vid vågor i rörelse.

Vad är en essä? Gunnar D Hansson beskriver i *Var slutar texten?* essäformens framväxt och förändring. På grund av blandningen av formerna konst och vetenskap betraktades den i äldre genrelära som en hybrid. Den ungerske litteraturforskaren Georg Lukács utforskade tomrummet mellan konst och vetenskap och såg lägligheten att fylla det med essän som egen form. Hans metafor – *om man skulle jämföra diktningens skilda former med hur solljuset bryts i en prisma vore essäisternas skrifter de ultravioletta strålarna*. Något verkligt men osynligt för den normale betraktaren.

I *Varför håller man på?* skriver Fredrik Sjöberg att essän – även om den inte är lätt men inte heller ogörlig att skriva – är näst intill omöjlig att förklara. Han menar att själva begreppet essä är så dimmigt att formen på senare år utvecklats till ett gömsle i skogen – för skribenter som inte riktigt vet vad de håller på med eller varför. Hans råd till essäisten är att rikta in sig på en bildad men ointresserad läsare som via essäns substantiella faktainnehåll får kunskaper i något mer eller mindre oväntat ämne.

Enligt Göran Hägg i *Nya Författarskolan* består en bra bok av tre delar – en upplevd, en läst och en påhittad. Innehåller boken huvudsakligen egna upplevelser blir den en självbiografi medan referat av en bok blir plagiat och av flera böcker en essä. Det överensstämmer med Jo Bech-Karlsens beskrivning i *Jag skriver alltså är jag.* Hon menar att en bokessä är en essä som försöker skriva in ett antal utgivna böcker i ett större sammanhang.

I viss mån stämmer Häggs och Bech-Karlsens beskrivning av essän överens med hur jag har behandlat formen. Tidskriftsartiklar relevanta för samhällsförändringar under det senaste decenniet och återblickar i historie- och andra böcker för att belysa skeenden inom sjukvård, kommunikation etc. finns återgivna i min tilltänkta essäbok.

Essän talar både om jaget och om världens beskaffenhet. Den kan liknats vid en fläta av subjektivitet och objektivitet. Vid gruppsamtal har jag kritiserats för att mina texter varit för lite personliga trots att min uppfattning om olika företeelser funnits som underströmmar i skrivningen. Samtidigt har jag vid undervisning i essäkonst blivit uppmanad att vara försiktig med användningen av ordet jag. Det är inte hela förklaringen men möjligen en bidragande orsak till att jag ibland redovisat mer än jag tolkat ämnet och att samtal som är ett av essäns sär- och kännemärke är sparsamt representerade i mina texter.

I *Om konsten att läsa och skriva* återger Olof Lagercrantz den engelske diktaren Samuel Butlers råd – att fråga sig hur det skrivna kommer att te sig om hundra år. Enligt Lagercrantz har alla, som skriver, verkligheten som sin uppdragsgivare. Att vara trogen det man uppfattar som sant blir uppgiften. För honom innebär det att en känsla av otillräcklighet med naturnödvändighet hör till skrivarverksamheten.

Vad är sant jämfört med hur *jag* har tolkat sanningen? Essän – som saknar agenda – består av frågor ställda till mig själv. Hur har jag vinklat svaren för att leda läsaren dit jag vill. Jag har försökt förmedla något som finns men inte var synligt för mig själv när jag började skriva.

Språk och stil

I *Nya Författarskolan* rekommenderar Göran Hägg nybörjaren att skriva – ohämmat. Förutom att läsa är enligt honom att skriva i princip det enda som förbättrar skrivandet. Jag förstår vad han menar för att skriva om än inte ohämmat både underlättar och gör skrivningen bättre. Av min handledare har jag fått samma råd.

Olof Lagercrantz förmodar i *Om konsten att läsa och skriva* att man kan lära sig skriva. När man lärt sig allt som kan läras – att upprepning är stilens död, att onödiga ord tynger som sten, att superlativen är riskabla för den som vill vinna tilltro och andra regler har man inte kommit någonstans. Det är rytmen som räknas. Samuel Butler är av samma åsikt. Han uppmanar skribenten att läsa högt för sig själv, tydligt och långsamt för då avslöjar texten sina brister. För att undvika stildöd har jag följt Lagercrantz råd. För att bli kvitt upprepningar har text skrivits om.

Exempel

Kvinnors situation i fattiga länder i Afrika kan liknas vid de förhållanden som rådde för *kvinnor* i Sverige under 1800-talet.

I 1800-talets Sverige levde *kvinnor* under förhållanden som påminner om dem i dagens underutvecklade delar av Afrika.

För att få en uppfattning om texters läsbarhet finns olika index att välja bland. I Sverige är LIX det mest använda – men tolkningen av skrivningen ger bara en indikation på läsbarhet. Baserat på medeltalet ord per mening och andelen låga ord uttryckt i procent klassificeras texten från mycket lättläst till mycket svår. Läsbarhetsindex i mina fem kapitel varierar mellan 40 och 50. Det indikerar medelsvår, normal tidningstext. Andelen långa ord i samtliga kapitel varierar kring 30 procent och den genomsnittsliga meningslängden kring 16 ord per mening.

För att få en uppfattning om LIX i annan essätext skrev jag av, kopierade och analyserade texten på ett par slumpmässigt valda sidor i Fredrik Sjöbergs essäbok *Varför håller man på?* Även hans text klassificerades enligt LIX som medelsvår, normal tidningstext och den genomsnittliga meningslängden och andelen långa ord var ungefär samma som i min skrivning.

Jag skriver långsamt och granskar varje mening i detalj. Texten innehåller både korta och långa meningar. Variation i längd skapar rytm men trots att jag ansträngt mig att skriva korta meningar dominerar de långa.

Enligt Lagercrantz i *Om konsten att läsa och skriva* mår texter väl av att tyglas. För att vinna trovärdighet i vad jag skriver har jag alltid varit sparsam med användningen av adjektiv och superlativ och riskerat att göra texten tråkig. Jag har till och med utformat enstaka avsnitt som beskrivning.

Exempel

Dvärgpapegojor – Agapornis av grekiskans agape/kärlek och omnis/fågel – är vanliga burfåglar. De är 13 - 17 centimeter långa, väger cirka 50 gram och härstammar från Afrika. Fjäderskruden

är bjärt lysande och näbben ett kraftfullt redskap. Trots den ringa storleken hör de tveklöst till papegoj släktet.

Exemplet associerar till genren populärvetenskap en lättillgänglig, förenklad framställning av historien baserad på vetenskapliga undersökningar. Eftersom texten i mina kapitel åtminstone till en del är personlig och källorna inte baserade på vetenskap överensstämmer mitt sätt att skriva med enstaka undantag som i exemplet ovan mer med essä än med populärvetenskap – även om min stil som jag betraktar som enkel, avskalad och saklig skulle passa för båda genren.

I *Nya författarskolan* skriver Göran Hägg om författarens förhållande till sitt ämne. Enligt honom skall skrivandet innehålla vad man själv vill läsa. Om man bara läser deckare bör man skriva deckare och om man aldrig läser böcker skall man inte skriva någon. Min erfarenhet av essä som genre är liten. Även om jag enligt Hägg inte borde skriva essäer har de ämnen som jag behandlat intresserat mig. Utan att känna till *Nya Författarskolan* började jag samtidigt som jag blev varse begreppet mjukdelsreumatism studera innehållet i dagstidningar och nyutgivna böcker på jakt efter förklaringar till det växande antalet värkdiagnoser och ohälsotal. För att få överblick och ökad förståelse för deras eventuella relation till aktuella samhällstrender omvandlades vad jag läst och tänkt till ord och meningar.

För mig är innehållet i berättelsen viktigare än genren.

Litteratur

Bech-Karlsen, Jo, 1999: Jag skriver alltså är jag. Lund: Studentlitteratur

Hansson, D Gunnar, 2011: Var slutar texten? Munkreklam AB

Hägg, Göran, 2004: Nya Författarskolan. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Johannisson, Karin, 1994: Den mörka kontinenten. Stockholm: Nordstedts

Lasch, Christopher, 1991: The culture of Narcissism. New York: Norton

Lagercrantz, Olof, 1985: Om konsten att läsa och skriva. Malmö: Beyronds

Sjöberg, Fredrik, 2011: Varför håller man på? och andra essäer. Bonniers

Wolfe, Frederick, 2009: Fibromyalgianess. Arthritis Rheum 2009:6. S. 715-16.